

zette be a modernizáció problematikáját, különösen 1848 után. Többek között hatására kezdtek foglalkozni a parasztkérdéssel, amit igazol a jobbágyság 1856-os megszüntetése és az első – igaz, kevésbé hatékony – földreform 1864-ben. A nemzetbe integrált paraszt fontos változáson esett át: arra rendelték, hogy elnyomott alattvalóból az épülő nemzetállam polgárává váljék. Ezzel szemben a XIX. század második felétől kezdve ugyanezt a vonatkoztatási alapot a konzervatívok és az ő nyomdokaikon a tradicionalisták aknálták ki, ezáltal a nemzet lelkére rombolóan ható gyors ütemű modernizáció elmarasztalása végett. A nemzet lelkét a paraszt alakjában ragadták meg, akit mint a polgári horizonton kívüli archaikus identitás hordozóját tekintettek.

Következésképp a magyaroknál és a románoknál a „nemzet” mint referencia-fogalom a XIX. század második felében központi szerepet játszott az ideológiai-politikai mező szerveződésében. A modernizálókonzervatív (vagy tradicionalista) polaritás mindkét esetben a nemzet és annak különböző reprezentációi körül kristályosodott ki. Az uralkodódefiniókat – a magyarok esetében a nemes emblematikus figurájával jelképezett, államalkotó, asszimiláló történeti-politikai nemzetet, a románok esetében az etnokulturális, állam előtti komunitást, melyet az államnak kell civilizálnia, a paraszt szimbolikus alakjával zászlaján – időnként újraértelmezték. A magyar nemzetfelfogásban az etnicitást főleg a konzervatívok értékelték fel, akik a XIX. század fordulóján a nemzeti sajátosság meghatározására vállalkoztak. Demokrata értelmiségiek akkor – a nemzetről alkotott demokratikus felfogás je-

Antik Sándor: MONTÁZS a Visegrádi Kódex motívumainak felhasználásával

gében – megkérdőjelezték a „nemes” kizárólagos elhivatottságát a magyar nemzet szimbolikus és politikai képviseletére. Másfelől, a románoknál, a paraszt alakja proteuszi módon változóképonnak és többjelentésűnek bizonyult. Számosak voltak alakváltásai: a „nemes” paraszt, a rómaiak örököse, akit az 1848-as erdélyi hazafiak akarnak mozgósítani; a történelem előtti idők „dák” parasztja, akire a moldvaiak és havasalföldiek hivatkoznak, s francia tanítómestereik figyelmét egy kis dákoromán nemzet létezésére hívják fel; a középosztályba integrálódó „citoyen” paraszt, akinek nevében küzdenek az erdélyi nacionalisták a XIX. század végén, és akit a moldvai népi írók védelmeznek a XX. század elején, amikor egy rurális demokráciáról álmodoznak; végül Eminescu és a nyomdokaiban járó Sămănătorul kör tradicionalistáinak romantikus-archaikus, eszményített parasztja. E változatok mindegyike más-más rendű társadalmi és politikai formációra utal.

A modernizálókonzervatívok közötti feszültség kristályosodási pontja, a „nemzet” kategóriája mindkét esetben külső tényezőhöz való viszonyulást fejezett ki. A magyarok a nemes alakját a XVIII. század óta a függetlenség eszményéhez társították. A „kuruc”-nak nevezett függetlenségi irányzat ezzel a képletes megnevezéssel a nemeselek Habsburgok elleni harcára emlékeztetett, amelyet a premodern és modern korban vívtak főleg a kelet-magyarországi és erdélyi kis- és középnemességre támaszkodva. Ők szegültek szembe az ellenreformáció támadásával, és lázadtak fel a Habsburgok ellen, török támogatáshoz folyamodva inkább a fejedelemség függetlenségének megőrzéséért. A múltnak ez az olvasata szemben állt a „labanc” irányzat olvasatával, mely a nyugat-magyarországi kozmopolita, katolikus, Béccsel kompromisszumra inkább hajló, országreformáló céloktól ösztönzött főnemesség sajátja volt. 1848–49-ben a kuruc-labanc antinómiát illusztrálja a Béccsel szakító, Magyarország függetlenségét kiképző radikális forradalmár Kossuth és a fokozatos reformokat, a Béccsel való alkotmányos viszony fenntartását szorgalmazó főnemes, Széchenyi ellentéte. 1867 után a nemzet történeti folytonosságát jelképezte a nemes előtérbe kerülése az államhatalom megerősítését is jelentette, ami lehetővé tette a függőség palástolását. A harmincmillió magyar birodalom terve felforrósította egyes nacionalista szónokok beszédét a XIX. század végén. Ez a terv derített fényt a magyar nacionalizmus átváltozására defenzív, Habsburg-ellenes nacionalizmusból, amilyen 1848-ban volt, offenzív és birodalmi jellegű nacionalizmussá. Egyes 1848–49-es forradalmárok az 1867-es kiegyezés híveivé válva egyfajta szkizofréniát éltek át, emlékeztet Bibó István. Bibó Jókai Mór példáját hozza fel. Egykori negvennyolcasként emlékirataiban arról beszél, hogy egész életében naponta siratta az

1848–49-es forradalom kivégzett vezetőit, és hogy ennek ellenére minden este imádkozott a császárért, Magyarország királyáért, aki felelős volt a kivégzésekért.

A románoknál a parasztnak tulajdonított jelentőség – mely ideológiai- és politikai irányultságok szerint volt többé-kevésbé nyomatékosabb – ugyancsak a függőség kérdésével volt kapcsolatos. A paraszti kultúra (az eredetiben: civilizáció – a ford.) dicsőítése kritikái távolságtartást vezetett be az ipari jellegű demokratikus fejlődés nyugati mintájához viszonyítva. A tradicionalisták határozottan elvetették ezt a modellt, az alulfejltség és a történeti lemaradás behozatalának témája polemikus újraértelmezések tárgya volt.

A „parasztkérdéssel” együtt a „zsidó kérdés” sem különül el a függőség problematikájától. Már a moldvai, havasalföldi negyven-nyolcaskok is felismerték ezt a tényt, mely teljes mértékben feltárult az 1878-as berlini kongresszus pillanatában, amikor az alig elismert fiatal állam függetlenségének korlátai kirajzolódtak.

A „zsidó kérdés” az agrárkérdéssel együtt az Ókirályság politikai-társadalmi vitáinak középpontjában állott egészen az első világháború kezdetéig. Ez volt a román nemzetállam megalakulásának, normái, alapjai meghatározásának időszaka is. A zsidók emancipációjával való általános szembeszegülésben a függőség elkülviesésének törekvése mutatkozik meg, ehhez azonban nem voltak meg az eszközök, mert az állam politikailag, gazdaságilag egyformán törekény volt.

Egyszóval: a modernitás menetébe eléggé durva zökkenővel történt be tagolódás, a modernizáció gyorsított ritmusa, összehasonlítva a folyamatra Nyugaton fordított idővel, mind a magyarok, mind a románok esetében a függőség problematikájának új meghatározását vonta maga után. Ez a modernizáció útjainak, a nyugati modell érvényének kérdésköréhez társult a továbbiakban. Már nemcsak valamely idegen dinasztának vagy birodalomnak való alárendelődés elfogadásáról vagy elutasításáról van szó, hanem a modernitás bomlasztó hatása alatt tovatűnő, bizonytalan identitáshoz való hűségéről is. Az identitáshoz kapcsolódó kérdések Ausztria-Magyarországon és Romániában a XIX. század utolsó évtizedeiben fogalmazódtak meg, az 1848-as liberális eszmények kiemelkedésének kontextusában, mely érezhető volt egész Európában az 1870-es évektől kezdődően.

Márpedig a modernitás rossz közérzete még tovább mélyült a háború után.

Fordította: OSVÁTH Annamária

Jegyzetek

- ¹ Eza kettősség, ez a kétértelműség jelen van Renan 1882-ben megfogalmazott definíciójában is: „A nemzet lélek, szellemi princípium. Ezt a lelket, ezt a szellemi princípiumot két, valójában együvé tartozó dolog alkotja. Az egyik a múlt, a másik a jelen. Az egyik az emlékek közösen birtokolt gazdag hagyatékában lelhető fel; a másik a közmegegyezésben, az együttélés óhajában, az osztatlanul kapott örökség gyümölcsöztesítésének szándékában nyilvánul meg” (Ernest Renan: *Qu'est-ce qu'une nation?* Éditions R. Hellen, Párizs, 1934, 81. o.).
- ² Aszázadéig Bécs identitásválságát figyelemreméltóan elemezte Jacques Le Rider. Lásd Jacques Le Rider: *Modernité viennoise et crises de l'identité*. PUF, Párizs, 1990.

SZÖCS Géza

Kommentárok a nemzetfogalomhoz

I.

A nemzet: sok halott ember. Úgy tűnik, az ő akarata irányítja élő férfiak és nők egy-egy csoportjának az életét; akarataikat, céljaikat, reményeiket, egyszóval: sorsukat.

Kik ezek az élők? És kik a halottak? Kijei egymásnak? Könyű belátni egyébként, hogy a halottak többen vannak, mint az élők – sőt, egyre többen lesznek. Vajon a honalapító, nemzetalapító, nemzetfenntartó, nemzetmegmentő atyák és anyák által megfogalmazott és hordozott imperatívuszok, értékrendek, ethoszok érvénye örök-e, vagy valamikor lejárnak? A kötelező minták, paradigmák, kánonok – amelyek rendszere meghatározza az identitást, így a nemzeti identitást is – meddig maradnak kötelezőek?

A nemzeti értelemben vett identitásnak is – mint mindeneknek – két kulcsa van.

Egyik az azonosulásé.

Amásik az azonosításé.

Az azonosítás és azonosulás alapjául szolgáló ismérvek, jegyek, *differentia specificák* hordozzák a holtak akaratait. Ám a

nemzetkonstituáló tényezők komplex halmazából vegyünk csak szemügyre egy-két fontosabbat – például a nyelvet vagy az erkölcsöket.

Azt a nyelvet beszéljük-e, amit őseink?

Annak az értékrendszernek megfelelően élünk-e, amelyet őseink követtek? Amelyért éltek, küzdöttek, dolgoztak, olykor haltak is?

Olyanok vagyunk-e, amilyenek őseink akartak bennünket?

Nem. Nem olyanok vagyunk.

Pedig hát – mióta a nemzet nemzet – az ősökre való hivatkozással történik minden.

Ám azt állítani, hogy közelebből megismerve bennünket, Szent István vagy Mátyás király boldogan kiáltana fel: éppen ilyennek képzeltem őket!, az önhiúsági vonatkozásokról itt most nem is szólva – körülbelül olyan, mint vaktában belelőni egy erdőbe, majd megkeresni a ki tudja melyik fa törzsébe fúródott golyót, és kijelenteni: lám csak, milyen pontosan célzok én – hiszen éppen ide akartam lőni. . .

Nem, nem olyanok vagyunk, amilyenek őseink elképzelték. Viszont ha nem is olyanok, de azok vagyunk, ami az ősöknek a legfontosabb volt: utódok vagyunk. Utód-tudattal, az elődök iránti elnéző respektussal, hibáik, mulasztásaik és bűneik jóvátételének szándékával, erényeik és legkiválóbbjaik büszke emlegetésével. Ez a nemzet.

Az utód-tudat persze nem jelent közvetlen leszármazás-tudatot is egyben.

Sokan más őstől származnak, máshonnan kapcsolódtak abba a kontinuumba, amit magyarságnak nevezünk. Füst Milán a Libanon cédrusára hivatkozik, „mert onnan vándoroltam egykor erre” (*A magyarokhoz*) – mások az Ararát tövéig, a teuton-erdők mélyéig, a szláv őshomályig, a báránkyás román tájakig vagy az ázsiai sztyeppékig követhetnek vissza felmenőiket. Mi fogja mind ezt össze? Egyszerűen egy nyelvtani szerkezet, amit többes számnak nevezünk?

A legvadabb fajvédők sem képzelik már, hogy egy vérségi alapon, születésileg (*natio*) vagy fogantatásilag (*nemzet*), egyszóval genetikailag definiálható fogalommal volna dolgunk. (Az Izland-szerű kivételekről alább.) Ha már a nemzetséget vesszük alapul mint a nemzetet hordozó képletet, akkor már inkább egy supercsaládot kell elképzelnünk, ahol a számtalan máshonnan érkezett családtag mint vő vagy meny integrálódik, épül be, olvad be, asszimilálódik évszázadokon keresztül a familiába, melynek végül neve megmaradt ugyan, de a névadó ősök legfőbbbbségű egy-két ezreléknyi hányadban vannak jelen az x-edik generáció genetikai állományában.

Akkor meg hogy lehet, hogy az egy-két ezreléket kitevő néhány őst által megfogalmazott hajdani célok és értékek rendszere képes volt integrálni – beszéljünk most a magyarokról – több mint ezer éven keresztül a közelebbi és távolabbi vendégek, jövevények, barátok és ellenségek újabb meg újabb hullámain? Ilyen értelemben más-e a nemzet, mint egy eszme – mint egy meder, amelyben a legkülönbözőbb gének, erkölcsök, álmok, szándékok fogalma zúdul a messzeségbe? A magyar költészet erről szóló legismertebb sorait József Attila írta (*A Dumánál*), a szívében kavargó kun, székely, török, tatár, tót, román vérről és arról, hogy egykori győzők és legyőzöttek az ő személye által kötnek – nevezzük így: *paennonicát*.

Évekkel ezelőtt néhány politikus meg akart semmisíteni. A dolgban nem az volt az érdekes, hogy egytől egyig magyarok voltak, hanem az, hogy ráadásul egy olyan szervezet vezetői voltak, és úgy is léptek fel, mely szervezet az erdélyi magyarok politikai, kulturális és egyéb érdekeinek képviseletére alakult – s amely szervezet kiépítésében és vezetésében korábban magam is részt vettem.

Akkor, abban a helyzetben – mikor, mondjuk így, lemeszároltattam eldöntöttem, sőt el is kezdődött – jó néhány román értelmiségi állt ki mellettem. Majdnem azt írtam: jó néhány román barátom; de azelőtt ezek nem mind voltak barátaim, némelyiket nem is ismertem.

Akkoriban töprengtem el a következőkön: ha egy magyar érdekek védelmére létrejött szervezet a magyar érdekek nevében megteheti ezt egy magyar költővel, egy olyan politikussal, akinek politikai pályáját közismerten és kizárólag az erdélyi magyar közösség jogvédelme határozta meg, s ha e magyar költő védelmében román költők, festők és matematikusok lépnek fel: akkor ki kicsoda ebben a történetben? Hogyan határozhatók meg az erkölcs, a politika és a nemzeti hovatartozás ismérvei és törésvonalai? Az ugyanis rögtönvilágos volt számomra, hogy ami engem illet, én nem tartozhatom egy olyan közösséghez, amelynek képviseleti szervezete úgy és az által kívánja védeni az illető közösség érdekeit, hogy – ezek nevében – engem el akar pusztítani.

Persze, számtalanszor előfordult már, hogy politikusok egy közösség nevében ágáltak, anélkül hogy a közösség érdekeit vagy akárcsak véleményét képviseleték volna.

Folytatás a 8. oldalon

Folytatás az 7. oldalról

Az abszurd itt az volt, hogy *az én nevemben* kívánnak fellépni *ellenem* – a nemzetre való hivatkozással. Nekem mint magyarnak az az érdekem, hogy kivégezzenek; s ezt az a szervezet fogalmazza meg, amelyet én magam is megbíztam azzal, hogy az érdekeimet képviselje.

Hiszen ez a vadállati történetben, ezért is mesélem itt el. Ha nem lenne meg ez a dimenziója, a történet egyszerű és megszokott politikai leszámolási história lenne. Ami tehát az én érdekeimet – és nem melleleg a morális értékszempontokat – illeti, a tény az, morfondíroztam, hogy ezeket néhány román ember igazabban képviseli, mint egy egész (az én érdekeim védelmére létrejött) szervezet. Igaz, hogy nem *mint románok* teszik ezt – viszont a szervezet *mint magyar* szervezet akar engem megsemmisíteni.

Tény, hogy magyarok is kiálltak mellettem. Am vajon abban a mértékben, amelyben román barátaim mellém álltak, vajon nem váltam-e magam is közéjük tartozóvá? Még akkor is – ismétlem –, ha fellépésüket *nem* nemzeti szempontok motiválták? Akkoriban azt írtam: ha választanom lehetne – persze nem lehet –, százszor szívesebben élnék egy olyan világban, amelyet román barátok népesítenek be, mint egy olyanban, amelyet magyar ellenségek.

Ez a következtetés persze nem azonos a nemzetváltás szándékával; ám átvezet ehhez a kérdéshez; hiszen például az Amerikában előző nemzeti identitásukat feladó milliók jelentős része alighanem olyan sérelmeket vitt át magával az óceánon, amelyek értéketővé teszik a gyors azonosságváltási késztetést.

A valóban sokszor rejtélyesen hatásos magyar asszimiláció titkát sokan próbálták megfejteni. Am sem a kényszermagyarosítás, sem az érdekmagyarosodás elmélete nem ad teljes választ bizonyos kérdésekre. A Petrovics és a Hruz ősök – ez igen valószínű – nem olyanok képzeltek és akarták az unokát vagy dédunokát, mint amilyen lett; eddig ez rendben van, éppen ezt fejtegetjük. Am hogy a szerb és szlovák ősök leszármazottijából – még akkor is, ha a maguk felmenői közt akadhettek magyarok a nagy Kárpát-medencei olvasztótégelyben – szóval, hogy a Petrovics–Hruz keveredésből hogyan születhetett meg a par excellence, a szimbolikus, a jellegzetes magyar génius, erről csak romantikus feltevéseink vannak. Idézzünk egyet találmomra, mondjuk Jókai Mórtól, aki annak magyarázatát keresi, miként hasonulhattak egyes magyarországi német urak a magyarokhoz a legmarkánsabb tipológiai jegyek mentén. Figyelem, *valóban* romantikus idézet következik:

„Van valami bűverő Magyarország földében, ezekben a növényekben, mik a szabadság vértanúinak poraiban gyökereznek, a férfiak bűvös kézzorításában, a hölgyek igéző tekintetében, a lélekkel tele levegőben, a szabad pusztában, a multak általános fájdalomban s a nemcsüggedés férfierélyében, a dalban és szerelemben, melytől az idegen, kinek kedélye nemes, rövid időn a leglángolóbb hazafivá alakul át. S ez nem hízélgés se magyarnak, se idegennek. Ez való. Ez statistica.” (Jókai Mór: *Párbaj Istenmel*)

II.

Térjünk most vissza a nyelvtani többes jelhez mint közösség-konstituáló eszközhöz.

Egyszer, sok éve, barátomnak szóló képeslapot címeztem meg, így: Lázok Jánosék. Egy román ismerősöm, ezt látva, rám kérdezett: miért csak Lázoknak címezted? Hiszen a többieknek is szól az üdvözlés az évfolyamról, nem?

De hiszen oda van írva az is, hogy a többieknek – feleltem.

Hová?

Hát ott van az *a k* betű a végén.

És ez azt jelenti, hogy a többiek is? – kérdezte, az analitikus nyelveket beszélők első magyartanulási sokkjával hangjában. Egy *k* betű?

Igen, ez azt jelenti, feleltem. Miért, azt normálisnak tartod, hogy egy-két *i* hanggal egy románból húszmilliót tudsz varázsolni? (Román, români, români – román, románok, a románok.)

Ismerősöm nevetett, én pedig azóta sem tudom: tényleg, vajon normális dolog-e, hogy egy-két messzi múltból örökölt és soha újra nem gondolt nyelvtani struktúrára támaszkodva, megengedjük magunknak a legsúlyosabb társadalmi következményeket hordozó két legperverzebb szillogizmust: a hamis általánosítást és a hamis azonosítást.

Vagyis: pusztán a többes jelre támaszkodva, olykor valós, olykor hamis ismeretekből kiindulva olyan feltevésekig, következtetésekig, ítéletekig jutunk el, amelyek egy nyelvi vagy bármely más jegyek alapján meghatározható közösség minden (vagy legtöbb) tagjára kiterjesztik a közösség egy-két tagjával kapcsolatos valós vagy hamis ismereteinket. „EZT TI CSINÁLTÁTOK!”

Etöprengések, amelyek főként a hovatartozás kérdését feszegetik, a sajátunkét meg a másokét, elsősorban a Nyugat-Európában kialakult modern nemzetfogalommal kapcsolatosak. De érvényesek bármely – nyelvi, etnikailag, vallásilag stb. – jól elkülönülő

csoporttal, illetve a csoport-konstituáló faktorok meghatározásával kapcsolatban.

Két szomszédos pápua törzs konfliktusainak hátterében ugyanúgy az azonosulás és azonosítás, a valós és hamis, de partikuláris tények általános szintre emelése áll – ha nem is *mindig*, de *legtöbbször* –, mint a balkáni háborúkénak.

S ha valaki erre azt felelné: a háborúkat gazdasági érdekekért szokták vívni, esetleg ideológiai (pl. vallási stb.) okokból, ezzel én is egyetértek.

Am ahhoz, hogy az ellenséget *azonosítsuk*, az szükséges, hogy külböbözön tőlünk, másféle legyen, mint mi. Ez még polgárháború esetén is, az egyazon nemzet kebelén vívott harc körülményei között is szükséges alapfeltétel, különben nagyon könnyen a sajátjaink lőhetnek agyon.

Ez az írás arról (is) szól: ha az emberiség történetében kevésbé lett volna gyakorlat a külsődleges szempontok alapján, megfontolatlanul, könnyelműen történő azonosulás és/vagy azonosítás, akkor talán kevesebb emberi vér öntözte volna a földet.

III.

Az altorjai Apor család – azt hiszem, egyedülálló módon – bizonyíthatóan kb. 1000 éve él ugyanazon a helyen. Ha valaki, ők elmondhatják: igen, *mi altorjaiak vagyunk*. Ez az egyik pólusa az azonosításnak. Am találni ellenpólusokat is.

Világverseny van: mondjuk éppen olimpia.

Egy kisebb ország egyetlen versenyzővel van jelen. Ez a versenyző egyetlen századmásodperc vagy egyetlen milliméter különbséggel világső lesz. Honfitársai tombolnak, az egész ország önkívületben énekl: győztünk.

Pedig a sportoló nem is beszél, vagy csak igen rosszul, az ország nyelvét, ugyanis csak nemrég érkezett oda, máshonnan, menekültként, és csak azért kapta meg sebtében az állampolgárságot, mert győzelemre esélyesnek látták.

Antik Sándor: Montázs a Visegrádi Kódex motívumainak felhasználásával

És győzött is – és vele együtt az egész ország. Azonosultak egymással.

Gróf Károlyi Mihály, aki igen tehetségtelen politikus volt, de aki igen szórakoztatóan tudott írni („Amikor a Szerbia elleni hadjárat elkezdődött, és a háború hívei azt remélhették, rövid idő alatt be is fejeződik, arisztokratáink, sportszervezőikhez híven, önként jelentkeztek a frontra, hogy minden szerbet lepuffantsanak.”), így kezdi visszaemlékezéseit:

1909-ben Karlsbadban kúráltam rokonommal, Leopold Berchtolddal. Déltúni kávékat rendszerint André Tardieu, a francia *Le Temps* külpolitikai szerkesztője, későbbi miniszterelnök társaságában fogyasztottuk el az *Altewiesen* teraszán.

Egy nap Tardieu azt kérdezte Berchtoldtól: „Tulajdonképpen milyen nemzetiségűnek vallja ön magát? Németnek, magyar-nak vagy csebnak? Hiszen osztrák nemzetiség nem létezik.”

„Bécsi vagyok” – felelte Berchtold.

„De melyik oldalra állna, ha a monarchia népei között történetesen összeütközésre kerülne sor?”

„A császár oldalára” – volt a válasz.

„És ha tegyük fel, a császárság megszűnne?” – firtatta tovább Tardieu.

„Akkor is megmaradnék annak, ami vagyok: arisztokratának. *Ce n'est pas beaucoup, mais c'est toujours quelque chose*” – válaszolta szokott, kissé fensőbbes mosolyával Berchtold.

Sok-sok furcsa példára lehetne még hivatkozni, amelyekből mind-mind az derül ki: az azonosság határait rendkívül bonyolult rögzíteni.

De talán nem is szükséges. Mikor a magyarul tökéletesen beszélő Ionel Pantea énekest – a kontinens egyik legnagyobb énekest – az identitása felől faggattam, így válaszolt: a Luxemburgban élő erdélyiek közé tartozom.

S ez már majdnem olyan, mint Kurt Vonnegut hőseinek történelmi találmánya.

1953, Marosvásárhely; költő, újságíró, Erdélyi Híradó Kiadó, szerkesztő; *Rusció*, 1999, Budapest; *Lach, wie ihr est versteht*, 1999, Frankfurt.

FEY László

A többség és a kisebbség kisebbségei

AI. Cistelean két esetet ír le, mikor román létre kisebbséginek érezte magát (*Provincia*, 2001. március). Jellemző a második eset: megtisztelő feladata lévén, hogy Petőfi szobrának a leleplezésénél rövid beszédet mondjon, a magyarok nem úgy fogadták, ahogy illett volna. Egyesek gyanúsán nézték, mit keres itt egy román, mások – akik az ünnepélyt rendezték, és őt meghívták – szinte észre sem vették a jelenlétét, talán arra számítottak, hogy el sem jön. Amit Cistelean nem mond el, bizonyára sok román azt gondolta: úgy kell neki, miért bratyzik a bozgorokkal.

Ismerős helyzet és érzés azok számára, akik a két nép közötti barátság építésén fáradoznak. Talán túl igényes is a *barátság* kifejezés; ez legfeljebb távlati cél lehet. De közvetlen, időszerű feladatunk, hogy a két nép között normális kapcsolat jöjjön létre: békés egymás mellett élés, együttműködés a kölcsönös érdekek alapján, őszinte és tárgyilagos párbeszéd a felmerülő problémák tisztázására, a hamis előítéletek leépítésére. Ennek a célnak az elkötelezettségei – sajnos – kisebbségekben vannak saját etnikai csoportjukon belül, amely többnyire nem jó szemmel nézi őket. A román a románoktól ugyan jelzőket kap, mint „trádatör de neam și patrie”, „vîndut ungurilor”, „coadă de topor”, legjobb esetben „european de nicăieri”. Álláspontja annyira természetellenesnek tűnik ezek számára, hogy magyarázatot keresnek rá: az anyja vagy a felesége magyar származású. Ha pedig nem sikerül ilyen „szégyenfoltot” találni a családfáján, akkor ráfognak! Jellemző, hogy ma nálunk ilyen-mivel kompromittálni lehet valakit, le lehet rontani hitelét.

Ugyanakkor az ilyen románt a magyarok is gyanús szemmel nézik; a *Timeo Danaos et dona ferentes* elv alapján valami huncutságot gyanítanak magatartása mögött: „a román soha nem őszinte; most a pillanatnyi érdeke azt kívánja, hogy barátságos képet mutasson, de holnap ellened fordul”.

A két nép közt hidat építeni, a felmerülő problémákat dialógus által megoldani szándékozó magyar hasonló visszautasításra számíthat nemzetársai részéről. Ráfognak, hogy „nemzetiellen”, „tájbasimuló”, „asszimiláns”, „gerinctelen”, „neptunos”, „oláhbérenc”. Közeledését a románok többsége is fenntartásokkal fogadja: „Hiába papol a barátságról, ő is csak azt akarja, amit minden magyar – Erdély elszakítását! Ma nyelvhasználatot követel a közgazdaságban, holnap magyar egyetemet, holnapután az ország föderalizálását és végül Románia feldarabolását.”

Apárbeszéd hívei – románok, magyarok egyaránt – két tűz közé kerülnek. Az olyan szervezetet, mint az Interetnikai Párbeszéd Egyesületét (Asociația pentru Dialog Interetnic), mindkét részről sok értetlenséggel és bizalmatlansággal szemlélik. A legenyhébb kifogás az, hogy fölösleges, mert nem hatékony. Mások úgy vélik, hogy még káros is, mert illúziókat táplál, elvonja a figyelmet a valódi feladattól: határozottan, radikálisan harcolni az „ősellenesség” ellen, legyőzni a revizionista magyarokat, illetve – mutatis mutandis – az elnyomó románokat. Valószínűleg sokan így vélekednek a *Provincia*-ról is. Az idő azonban nekünk, hídépítőknél dolgozik. Hiába nem akarnak egyesek felzárkózni Európához, az európai gondolat tért hódít, az jelenti a jövőt. Most még kisebbségekben vagyunk a román többség, illetve a magyar kisebbség kebelén, de bíznunk abban, hogy a párbeszéd híveinek a száma idővel növekszik, az erőviszonyok a mi javunkra változnak meg.

1925, Marosvásárhely; Báthory István Líceum, Kolozsvár, nyugalmazott tanár; *Rádácínile sovînmului antimaghiar* (1999), *Rádácínile sovînmului maghiar antiromânesc* (2000), 22 című folyóirat.